

TEDENSKA SRIJKA

PRILOGA

DOMOVINI

Leto I

V Ljubljani, dne 12. februarja 1926

Stev. 11

Slovenski boritelji za svobodo Jugoslovenov pred 50 leti

Naša država Jugoslavija ni bila izmišljena in zgrajena šele l. 1918. Že Prešeren je pel o sinovih Slave, o otrokih ene matere. Vsi naši prvi duševalni voditelji za njim so hrepeneli, sanjarili, a tudi delali za ujedinenje Jugoslovenov v skupno državo; vsi naši napredni listi so pisali vedno znova o jugoslovenski misli, o bratstvu Srbov, Hrvatov in Slovencev. Želja po ujedinenju vseh Slovencev v eno upravno skupino je bila izraz hrepenenja po združenju vseh južnih Slovanov od Balkana do Triglava.

Prav pred 50 leti smo Slovenci dokazali, da naše popevanje in govorjenje o Jugoslaviji ni le lepa, a prazna fraza. Takrat je bila Srbija še majhna kneževina in njen sedanjí večji del je bil še turški; vsa Bolgarija je bila še pod turškimi pašami, a Bosna in Hercegovina sta bili takisto turški deželi. Hrvatska je ječala pod madžarsko peto in slovenske dežele so vladale nemške vlade. Vsi naši uradi, vse srednje šole, vse pošte, davkarije, glavarstva, celo županstva in župništva so poznala le nemški jezik. Naš kmet je dobival vse uradne dopise v nemščini, celo po ljudskih šolah je bila nemščina prva. Kjerkoli se je oglašil Slovenec ali Slovenka, sta bila zaničevana in zasmehovana.

A v tem žalostnem, sramotnem času je vendarle gorela v duši našega in vsega jugoslovenskega naroda misel na ujedinenje — na Jugoslavijo. Vsi smo čutili, da smo Slovenci, Hrvatje in Srbi ena duša in eno telo.

Srbom in Hrvatom v Bosni in Hercegovini so Turki rekli — raja, suženj. Položaj te raje je postajal vsak dan strašnejši. Naši bratje so morali Turkom plačevati toliko davkov, da so bili vedno popolni berači. Turki so jim jemali, kolikor so hoteli. Kdor se je uprl, je bil ubit. Za vsako ovco, vsakega konja, vola, za vsako svinjo in pišče je morala raja plačati davek. Ako pa je Turek zahteval srbsko ženo ali dekle v svojo zabavo, jo je moral Srb brez ugovara prepustiti, za kolikor časa se je Turku ljubilo. Potem je prišla žena ali dekle zopet domov... Krutosti in nasilja Turkov so kričala do neba. Vsa Evropa se je zgražala, a pomagal ni siromakom nihče.

Julija 1875 pa so Srbi v Nevesinju ubili nekoga Turka, ker je bil pravkar zagrešil nezaslišane svinjarije. Turki so se takoj maščevali in ubili za enega Turka štiri Srbe. Nato so skočili vsi Srbi po puške in ustanek se je kakor ogenj s strehe na streho v par tednih razširil iz vasi do vasi — kmalu čez vso Bosno in Hercegovino,

Slovenec Miroslav Hubmajer, vrhovni poveljnik bosansko-herceg ustašev l. 1875.—1877

Princ Peter Mrkonjić-Karagjorgjević.

Ustaši so začeli krvavo klanje s Turki, žene, otroci, starci in živina pa so bežali preko meje. Ustaši so prosili pomoči, in razen Srbov iz kneževine, razen Rusov, Fran-

cozov in Italijanov je odhitelo tudi mnogo Slovencev pomagat bratom proti Mohamedancem.

Vsem slovenskim prostovoljcem na čelu je prihitel Slovenec Miroslav Hubmajer. Bil je Ljubljančan, rojen l. 1851, po poklicu stavec. Pravkar se je bil vrnil kot topničarski podčastnik domov. Ustaši so ga na zborovanju v Jamnici izvolili za vrhovnega poveljnika. In Hubmajer je bil velik junak, ki je podil Turke in jih premagal nešteto krat. Boril se je pozneje tudi proti Turkom na srbskih in bolgarskih bojiščih ter l. 1910 umrl v Sarajevu.

Drugi slovenski junak je bil Aleksander Toman iz Kamne Gorice, tretji Viktor Merljak, četrti Ivan Mejač... vseh Slovencev skupaj je bilo 56, ki so se borili Srbom ob strani proti Turkom za svobodo južnih Slovanov.

Med ustaši je bil tudi Peter Mrkonjić, princ Karagjorgjević, kasneje kralj srbski in prvi naš jugoslovenski kralj. »Peter Mrkonjić« je bilo izmišljeno njegovo ime, da ga niso našli nemški, madžarski in tudi srbski sovražniki. Od septembra 1870 do marca 1876 se je princ Peter Mrkonjić s puško v pesti vojskoval sredi slovenskih in srbskih tovarišev.

Kmalu nato sta posegli v boj tudi Crna gora in Srbija, a vse račune je prekrizala Avstro-Ogrska ki je s svojo vojsko zasedla Bosno in Hercegovino. Jugoslovenski načrt se pred 50 leti torej ni posrečil.

Zanimivo je, da je Slovenec Hubmajer dvakrat rešil našega bodočega kralja, da ni bil zavratno umorjen. Nemci, Madžari, Turki, a tudi Obrenović srbski knez Milan so namreč najeli morilce za visoke vsote, ker so hoteli prepričati, da bi princ Peter ostal med vstaši. Celó Hubmajerja so skušali podkupiti, da bi princa umoril. Toda Hubmajer je odklonil vsakršno vsoto za zločin ter je opozarjal princa na nevarnosti. Nazadnje pa mu je kot brat svetoval, naj odpotuje, da ne bo prepozno. Princ Peter je Slovenca ubogal in se skrivaj odstranil čez mejo. Tako je Slovenec rešil Jugoslaviji bodočega kralja Petra Velikega Osvoboditelja.

Po odhodu princa Petra so se vršili krvavi boji ustašev s Turki dalje. Mnogo ustašev je padlo, a tudi Turki so imeli strašne zgube ter jim vsi novi polki iz Azije niso mogli pomagati.

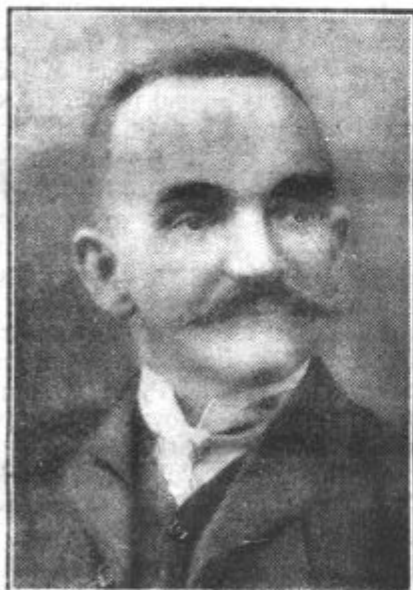
Ustanek v Bosni in Hercegovini se je prenesel v južno Srbijo in Bolgarijo. Povsod so se morali umikati Turki proti jugu. Bosna s Hercegovino sta sicer prišli pod madžarsko-avstrijsko vlado, toda turških zverskih nasilnosti in okrutnosti je bilo konec. Jugoslovaní so se oddahnili in se pripravljali na nove

borbe z Avstro-Ogrsko. Niso sicer še doživeli svojega ideala, toda misel jugoslovenskega ujednjenja je živela dalje vedno močnejše. Po 50 letih se je uresničila Jugoslavija, a Peter Mrkonjić je postal naš kralj. Resnica pa je bila, je in bo:

*Slovenec, Srb, Hrvat
so večno brat in brat!*

Slovenec Aleksander Toman, junaški ustaš in spremljevalec princa Petra Mrkonjića l. 1876. Živi v Ljubljani.

Fran Hribar, nedavno umrli tehnični vodja «Slov. Naroda» v Ljubljani, ki je kot mlad stavec tihotapil orožje bosansko-hercegovskim ustašem. Orožje je bilo skrito v tiskarni, a nakupil ga je slovenski odbor, v katerem so bili pisatelji Jos. Jurčič, dr. Jos. Vošnjak in dr. Val. Zarnik, trgovca Horak in Vaso Petričić ter drugi ljubljanski Slovenci.

Slovenec Viktor Merljak, junaški vstaš, ki je tihotapil Petru Mrkonjiću orožje in strelivo l. 1875.

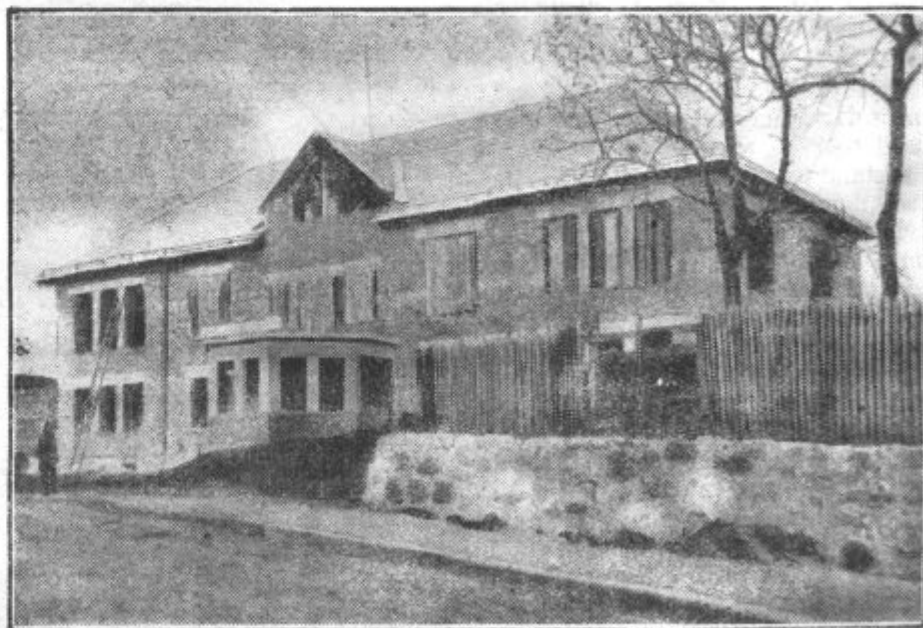

Vojvoda Miroslav Hubmajer, Ljubljančan, kot vrhovni poveljnik bosensko-hercegovskih vstašev sredj svojega štaba.

Od leve na desno: Tomašević, Bajković, Hubmajer, Vukalović, Babić. (Po sliki iz l. 1876.)

Ljubljanski kolizej, zgrajen l. 1845., v katerem je 6 velikih dvoran in 126 sob. V kolizeju živi več ljudi kakor v dveh Višnjih gorah. Včasih je bila tu kasarna, polna naših vojakov, kj so vežbali po prostoru današnje Bleiweisove ceste. Danes so v kolizeju trgovine, delavnice in ogromna majhnih stanovanj.

Novi Sokolski dom v Crnomlju, zgrajen l. 1923.—1926. ob prostovoljnem delu Sokolov in Sokolic za 100.000 Din, ki so jih podpisali člani. Novi dom stoji ob cesti na lepi višini med drevjem; dvorana meri 7 m na višino, na širino 11 m in 24 m na dolžino in ima lep oder. V domu je seveda več prostorov za razne namene.

Don Juraj Biankini, dalmatinski narodni prvoborniki, dolgoletni državni poslanec, eden izmed najpogumnejših Jugoslovenov v avstrijski in sedanjí dobi. Bil je nedavno na smrt bolan, a je k sreči ozdravel.

Knežina Olga s prvorojencem Aleksandrom. Mlada knežina je soproga princa Pavla, bratranca našega kralja. Knežja družina posebno rada prihaja v Slovenijo.

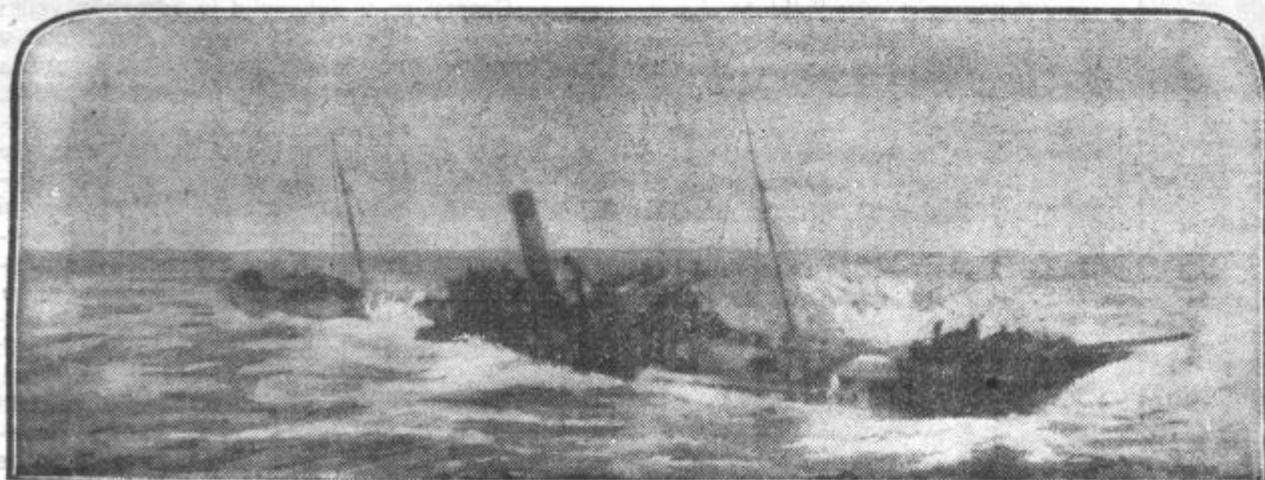

Luka Cerović, beograjski trgovec, ki je vse svoje 90 milijonov dinarjev vredno premoženje podaril beograjskemu vseučilišču.

Najmartjivejši dijaki ljubljanskega vseučilišča so bili odlikovani s svetosavsko nagrado. Sedé od leve proti desni gg.: Debevec iz Ljubljane, Dobrovšek s Pohorja, Gorski iz Rusije, Fajdiga iz Radovljice; stoje pa od leve proti desni: Kuhelj iz Opčine pri Trstu, Vodnik iz Podutika pri Ljubljani, Serajnik iz Ormoža, Primus iz Zagreba, Žitko iz Gorice, Zavrtnik iz Solkana in Martelanc iz Št. Petra pri Gorici. Upajmo, da zapuste šole kot delavni možje, ki bodo narodu le koristili.

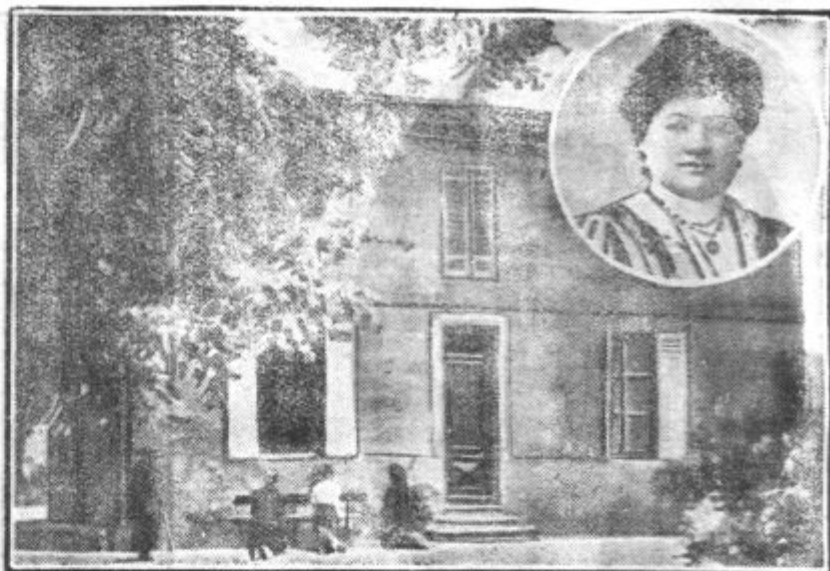

Žrtev neurja na morju. Angleški parnik »Laristen« je postal žrtev nedav. strahovite burje na odprtem morju. Nemški parnik »Bremen«, ki je prihitel na pomoč, je mogel s silnimi napori rešiti le šest mornarjev, ostali so z ladjo vred postali žrtev nesreče. Valovi so bili visoki kakor gore in ogromni parnik se metalj kakor lupino. »Kdor moliti ne zna, naj se na morje poda!« je resničen pregovor.

Gospodična Newton, slavna amerišanska boksarka, ki premaga vsako, še tako močno nasprotnico.

Hiša prismojene svetnice Marije Mesminove v Bombonu, mali francoski vasi. Nora Mesminka je imela kip Marije, ki se je v vlažni sobi tik peči potil in zato »jokala«. »Čudež«, da se Marija joka, je prinašal Mesminki mnogo denarja. Naenkrat je začela trditi, da je od hudiča obsedena. Prosila je duhovnika Desvoyersa, naj ji hudiča izžene. Ker duhovnik tega ni storil, ga je v družbi deseterih žensk in dveh moških napadla, mučila, zbadala in mu hotela odrezati jezik. Komaj so duhovnika rešili, noro babnico in njene prismojene pajdaše pa zaprli.

Obredne maske divjih narodov.

V starodavnih časih, ko so bili ljudje še poganske vere in so oboževali mnogo dobrih in hudobnih bogov, so se preoblačili ljudje tako, da so bili podobni raznim zverem, pošastim ali pa celo bogovom, katerih so se najbolj bali, da bi s tem hudobne duhove oplašili in odpodili. Ko so ti narodi sprejeli krščansko vero, so svoje nekdanje bogove začeli zasmehovati in se norčevati iz njih, ker se jih niso več bali. Tako so tudi stare obleke, s katerimi so se prej šemili v svojo obrambo, začeli oblačiti ob veseljih in smešnih prilikah, da so uganjali norčije v njih.

Divji poganski narodi, ki še danes verujejo v svoje bogove, še vedno oblačijo take obleke v bogoslužne namene. Posebno duhovščina se ob svečanih prilikah našemi, da izgleda bolj podobna bogovom ter lažje strahuje nevedno ljudstvo in izkorišča.

Slika 1. nam kaže kot velikanske tiče našemljene Indijance iz Severne Amerike. Tako oblečeni duhovni plešejo pred maliki in pri tem grozeče odpirajo ogromne kljune, kakor na pustni torek ljubljanska brna, ki je tudi ostarek iz onih časov, ko so bili Slovani še malikovalci.

Slika 2. predstavlja kot malika maskiranega indijanskega duhovnika.

Slika 3. nam pa kaže zamorskega zdravnik-duhovnika iz Afrike, ki se obleče tako strašno, kadar zagovarja bolezni, kačji pik in

uroke ter izganja hudobne duhove.

Čeprav so ti duhovniki in zdravniki veliki bedaki in je vsak naš šolarček 3. razreda v primeri z njimi učenjak, njihova fanatična vera vendarle včasih res pomaga bolnikom. Zakaj vsaka vera, ki je močna, koristi človeku: človek namreč sam v sebi zmaguje škodljive soke in ozdravi. Bolnik, ki obupa je sam nad seboj, pa mora umreti, ker ni v njem nobenega odpora več. Indijanci verjamejo in zaupajo v svoje duhovnike in zdravnike, zato se jih boje in jih dobro plačujejo. Ker pa Indijanci preveč popijejo žganja, izumirajo ter jih je danes le še za par dobrih polkov. Indijanci so najbolj žalostni zgled, kako mora vsak šnopsarski narod poginiti po lastni krivdi in da mu ne morejo pomagati nobeni homeopati, ne duhovniki, ne zdravniki, ne šeme, ne brneli.

